

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
Катедра «Правни науки»**

ГУЛИМИРА БАТИРБЕКОВНА ЕСИМХАНОВА

**НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ПРОБЛЕМИ НА ОБЕЗПЕЧАВАНЕТО НА
БЕЗОПАСНОСТТА НА ИНСТИТУТА НА ТАЙНАТА**

АВТОРЕФЕРАТ

На дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен “доктор” по професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма „Наказателно право“.

Научен ръководител:
проф. д.ю.н. Лазар Груев

Рецензенти:
проф. д-р Пламен Александров Панайотов
доц. д-р Юлиана Младенова Матеева

Варна, 2021

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР»
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
Катедра «Правни науки»**

ГУЛИМИРА БАТИРБЕКОВНА ЕСИМХАНОВА

**НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ ПРОБЛЕМИ НА ОБЕЗПЕЧАВАНЕТО НА
БЕЗОПАСНОСТТА НА ИНСТИТУТА НА ТАЙНАТА**

АВТОРЕФЕРАТ

На дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен “доктор” по професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма „Наказателно право“.

Научен ръководител:
проф. д.ю.н. Лазар Груев

Рецензенти:
проф. д-р Пламен Александров Панайотов
доц. д-р Юлиана Младенова Матеева

Варна, 2021

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита пред научното жури от катедра „Правни науки” при Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”, град Варна.

Дисертационният труд е с обем от 277 страници, като включва увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в отделни параграфи, като в края на всяка глава са направени изводи. Списъкът на използваната литература се състои от 243 заглавия на български, руски и английски език.

Авторът на дисертационния труд е докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Правни науки” при Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър” – гр. Варна.

Защитата на дисертационния труд пред научното жури ще се състои на 27.05.2021 г. в 14,00 ч. в заседателната зала на ВСУ „Черноризец Храбър”. Материалите за защита са на разположение на интересуващите се в канцеларията на катедра „Правни науки” при Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”, при секретаря на катедрата.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАБОТАТА

Република Казахстан в съвременния период се характеризира с провъзгласяването на принципите на гражданското общество и върховенството на закона, признаването на човека, неговия живот, права и свободи като най-висшата социална ценност. На това е посветен и член 1 от Конституцията на Република Казахстан. Не случайно Стратегията „Казахстан – 2050“ отбелязва, че нашето общество се доближава до високи стандарти в областта на демократизацията и правата на човека.

Концептуалните основи на правната реформа на Република Казахстан се състоят от идеите за формиране на гражданско общество и върховенство на закона, за изпълнението на които трябва да бъдат изпълнени редица условия: а) създаване на надежден механизъм за защита на личния живот от неоправдана намеса на държавата; б) приоритет на личните интереси пред обществените; в) осигуряване на високо ниво на защита на правните субекти.

В момента желанието да се засили господстващото положение на управляващите структури чрез влияние върху неприкосновеността на частния живот на личността, води до реални заплахи в сферата на реализацията на правата и свободите. Във връзка с това има спешна нужда от научно разработване на проблемите за осигуряване на баланс на интересите на индивида, обществото, държавата и разработване на строго определени основания и граници на намеса в сферата на частния интерес, защита на информацията и националната сигурност на Република Казахстан. Ето защо Концепцията за правна политика на Република Казахстан предвижда, че казахстанската правна система трябва да може да се конкурира със законодателството на развитите страни по света.

Формирането на гражданското общество е неразривно свързано с категорията „тайна“, въплътена чрез такава структурна част на това общество като личния живот. Тази връзка е много очевидна, тъй като нивото на развитие на гражданското общество пряко зависи от степента на индивидуалната свобода и по-специално от това колко висока е гаранцията за неприкосновеност на личния живот, личните и семейните тайни. Във връзка с това е уместно да се отбележи, че важни символи на гражданското общество са такива категории като „неприкосновеност“ и „тайна“, които характеризират реалното прилагане на идеите за свобода и демокрация.

По този начин институтът на тайната и неприкосновеността на личния живот играят важна роля в живота на човека и обществото. Това са доста сходни категории по отношение на съдържанието, които въпреки това се различават помежду си. По-специално, ако „неприкосновеността“ се тълкува като качествено състояние на защита от различни видове посегателства, то „тайна“ е нещо скрито от другите.

Историята на развитието на цивилизацията свидетелства, че тайната винаги е била средство за осигуряване на държавна стабилност и правното значение на индивида и обществото, тъй като е определяла баланса на интересите на индивида, обществото и държавата, и на първо място степента на информационна сигурност в Република Казахстан. Ето защо законодателят винаги обръща специално

внимание на подобряването на качеството на правната защита на тайните чрез подобряване на законодателството относно информационните отношения.

Подчертавайки важността на института на тайната, не бива да се забравя, че при преплитането на интересите на триадата личност-общество-държава, подложен на сложни изпитания е именно индивидът, чийто интереси винаги са най-малко защитени. Именно този факт потвърждава необходимостта от засилване на гаранциите за защита на интересите на индивида, в опитите за постигане на оптимален баланс между всички субекти на информационните правоотношения в съвременните условия на демократизация. Тази задача пада върху държавата, тъй като тя разполага с всички необходими правни и организационни инструменти, необходими за осигуряване както на нейните собствени интереси, така и на интересите на индивида и обществото.

Институтът на тайната акумулира разнообразни обществени отношения, които възникват в условията на прогресивното развитие на съвременното общество, отчитайки влиянието на глобализацията и интеграционните трансформации. Тези процеси определят съдържанието на всяка тайна, разкриването на която може да доведе до негативни последици както за притежаващите тайната, така и за нейните пазители.

В съвременния период правната система на всяка държава се характеризира с разнообразни правни документи, защитаващи цялото разнообразие от тайни, съществуващи в обществото. В редица държави такава правна рамка е в процес на формиране. Като цяло обаче институтът на тайната не е получил най-висока степен на правна защита и съответно не отговаря на нуждите на съвременното общество. Чрез способите, които използва съвременният законодател, т.е. приемайки множество законодателни актове, ефективността на правната защита на тайните не може да бъде повишена. Това е така защото увеличаването на нормативния масив води до съвсем естествени последици - нарушаване на последователността на законотворческия процес като цяло: непоследователност и дублиране на нормативни предписания, многообразие на концептуалния и категориен апарат, отрасловата фрагментация на правните норми, съдържащи голям брой технически и правни грешки. Това се отнася особено за областта на наказателното право и наказателно-процесуалното законодателство, тъй като деянията, попадащи в обхвата на тяхната правна уредба, винаги са свързани със значително засягане и нарушения на правата, свободите и законните интереси на гражданите. Ето защо необходимостта от формиране на юридически безупречен наказателноправен защитен механизъм в момента е особено остра. Задачата на наказателноправната наука е задълбочено проучване на онези състави на престъпления или норми, благодарение на които има наказателноправна защита на определени видове тайни.

Нормите на Наказателния кодекс на Република Казахстан, приет през 2014 г., са сравнително нови и тяхната формулировка свидетелства за желанието за създаване в държавата на модерен и своевременно наказателноправен механизъм за правата на човека, който отговаря на новите предизвикателства и заплахи от нарастващата информационна отвореност на обществото. Законодателят обаче не взе предвид целия спектър от влияещи фактори върху информационната сигурност

на индивида, обществото и държавата и не избегна редица грешки в опитите за адекватно отразяване на потребностите на обществото в наказателноправната защита на съответните отношения. Очевидно е, че изследването на проблемите, свързани с определянето на основанията и границите на намеса в института на тайната, е изключително актуално в момента.

2. Степен на разработка на темата на изследването.

Анализът на научните изследвания ни позволява да констатираме, че има достатъчна изследователска база при формирането на концепцията за правна защита на института на тайната.

По въпросите за информационната сигурност и защитата на информацията бяха използвани трудовете на А.Б. Антополски, П.И. Асяева, И. Л. Бачило, В.А. Копилова, М.З. Курманова, В.Н. Лопатин, Г.Г. Почепцова, Ю.Г. Просвирнина, С.И. Сусловой.

Особено внимание бих искала да обърна на дисертацията на казахстанския изследовател А.Е. Жатканбаева „Теоретични проблеми на конституционно – правното обезпечение на информационна сигурност в Република Казахстан“ (2009), която анализира подробно проблемите на правната уредба на информационната сигурност.

Следва да се отбележи, че учените от Общността на независимите държави (наричани по-долу ОНД) през последните години все повече се интересуват от проблема с наказателноправната защита на тайните. Това се доказва от значителен брой дисертации, посветени на този проблем в наказателното право. Сред научните трудове, които са били пряко свързани с изследвания проблем, интерес представляват дисертациите: И.В. Смолкова - „Проблеми със защитените от закона тайни в наказателното производство“(1998); С.В. Кузмина - „Тайната в наказателното право“(2000); В.А. Мазурова - „Наказателноправна защита на тайните“(2001); А.А. Рожнова - „Наказателноправна защита на професионалната тайна“(2002); И.А. Юрченко - „Поверителната информация като предмет на наказателноправна защита“(2003); И.В. „Бондарь - „Тайна по руското законодателство (проблеми на теорията и практиката)" (2004); НА. Потапов - „Правно регулиране на търговската тайна“(2010); С.М. Паршина - „Тайната в наказателното законодателство“(2006); С.Н. Меркулова - „Наказателноправна защита на професионалната тайна " (2007).

Интересни, но частични разсъждения относно института на тайната по някои аспекти на този проблем се съдържат в трудовете на Е. О. Алауханова, И. В. Бондар, З.Ф. Гайнулина, А.А. Гинзбург, Р.Б. Головкина, А.Ф. Жигалова, Е.И. Каиржанова, А.К. Котова, С.В. Кузмина, Н.С. Малейна, М.Н. Малейна, В. Михайлова, Т.Н. Нуркаева, П.Н. Панченко, С.И. Сулова, Г. Шнайкерт, С.Ф. Шчадрина, Е.А. Филимонова, И.А. Юрченко и други.

По-специално украинският изследовател С.Н. Логинов в дисертацията си "Адвокатската тайна - проблеми в теорията и практиката" отбелязва, че тайната е един от важните правни институти, които определят съотношението между интересите на индивида и държавата; основата на частното и публичното право; основанията и ограниченията на държавна намеса в недържавната сфера; степента на информационна сигурност. Невъзможно е да не се съглася с това тълкуване, но

трябва да се отбележи, че понятието тайна е много по-широко.

През последните години в Казахстан, в произведенията на Г.Р. Рустемов се изследва друг аспект - медицинската тайна в наказателното право, като се разглежда нейното значение и характеристики за правоприлагащите органи. Несъмнено тези творби представляват интерес за нас от гледна точка на научната полемика, но те разглеждат само малка част от комплексния институт на тайната.

През 2018 г. беше защитена дисертация от С.К. Жетписов „Теоретични основи и наказателноправни механизми за осигуряване на сигурността на института на тайната“, в която се изучават и анализират в детайли най-важните въпроси на правната уредба и защита на междуотрасловия институт на тайната.

Смятаме, че сред основните монографични произведения не може да не се отбележи работата на А.А. Фатянова "Тайна и право" (1999). Работата разглежда основните системи за ограничаване на достъпа до информация - сформирани или възникващи институти на тайната (държавни, служебни, търговски, професионални, институт за лични данни и др.). Разкрива се правната им същност, дава се анализ на настоящото ниво на правно регулиране. Подобно законодателство на някои чужди държави също е засегнато.

Проблемите на защитата на тайните на личния живот са разгледани на основа на изследвания, проведени от Л.Ю. Казанцев, Н.Г. Лопухина, В.П. Ивански, Т.Н. Москалкова и много други. Най-близо до нашата работа по разглежданите проблеми е дисертацията на А.Р. Шегебаева „Осигуряване на правото на неприкосновеност на личния живот в наказателноправната политика на Казахстан“ (2016 г.), която разглежда проблемите за осигуряване на правото на неприкосновеност на личния живот в наказателноправната политика на Република Казахстан, с разработването на мерки за по-нататъшно подобряване на наказателноправното законодателство.

По въпроса за защита на професионалните тайни са използвани произведенията на учени като А.Ф. Жигалов, Л.О. Красавчикова, С.В. Кузмин, В.А. Мазуров, Н.С. Малеин, И.Л. Петрухин, А.А. Рожнов, Ю.И. Стецовски, М.С. Строгович.

При решаването на проблемите с държавната тайна значително съдействие оказаха трудовете на П.П. Аникина, А.Л. Балибердин, Д.И. Беднякова, М.А. Вуса, В.С. Гусева, Ю.М. Нъйркова, В.Н. Рябчук, А.В. Федоров.

Особено внимание привлича дисертацията на Р.В. Корсун "Правен институт за държавните тайни и неговото отражение в законодателството на държавите от ОНД" (2007), обект на изследването на която бяха обществените отношения, възникнали във връзка с класифицирането на информацията като държавна тайна, разпространението на такава информация и правната им защита в Руската федерация и други държави-членки на ОНД.

Друг важен аспект на междуотрасловия институт на тайната е търговската тайна, основана на запазването на поверителността на информацията, която представлява определен резултат от интелектуална дейност. Въпроси, относно правната същност на търговската тайна и защитата и от разкриване, бяха разгледани в монографиите на: Бачило И.Л, Лопатин В.Н, Феодотов М.А. „Информационно право“ (2001).

Чуждестранните автори обръщат специално внимание на разглеждането на концепцията за различни видове тайни, а също така разглеждат подробно въпросите за тяхната защита от незаконно използване от трети страни. Има и монографии, посветени на защитата на правния институт на тайната. Някои от най-новите, най-пълни и подробни трудове по тази проблематика са:

- защита на търговската тайна: Schlötter R. «Der Schutz von Betriebs- und Geschäftsgeheimnissen von Arbeitnehmern. Eine rechtsvergleichende Untersuchung des englischen, französischen und deutschen Rechts» (Köln, 1997); Maier A. «Der Schutz von Betriebs- und Geschäftsgeheimnissen im schwedischen, englischen und deutschen Recht» (Köln, 1998); Marius Prinz Der Schutz von Betriebs- und Geschäftsgeheimnissen im Informationsfreiheitsrecht (Münster, 2014).

- данъчната тайна: Weber M. «Berufsgeheimnis im Steuerrecht und Steuergeheimnis» (Zuerich, 1982); Holzapfel H.J. «Steuergeheimnis, Verfassung und Offenbarungsbefugnis». Dissertation. (Muenchen, 1972).

- религиозната тайна: Bullis R.K., Mazur C.S. «Legal Issues and Religious Counseling» (Kentucky, USA, 1993); Anglim C.T. «Encyclopedia of religion and the law in America. Second Edition» (NY, USA, 2009).

- банковата тайна: Jack A. Blum, Michael Levi, R. Thomas Naylor, Phil Williams. «Financial Havens, Banking Secrecy And Money Laundering, United Nations Office For Drug Control And Crime Prevention Global Programme Against Money Laundering» (2002).

- адвокатската тайна: Rena A. Gorlin «Codes of professional responsibility» (Washington, 1998).

В същото време в националната наказателноправна литература въпросът за тайната практически не е изучаван, въпреки че някои видове тайни или техните елементи са станали обект на научни изследвания. Следователно редица въпроси, свързани с тайната като предмет на наказателноправната защита, остават дискуссионни, поради което се изисква теоретично осмисляне и решение. Днес отсъства системен подход от страна на законодателя към определяне на съдържанието на категорията „тайна“. Необходимостта от цялостно научно изследване на този въпрос се обуславя и от необходимостта от отстраняване на установените недостатъци в тълкуването и дефинирането на съществените характеристики на това понятие.

Възникването на нови обществени отношения в сферата на защита на информационната безопасност в края на 20в., допринесе за въвеждането на промени в наказателното законодателство. По-конкретно Наказателния кодекс на Република Казахстан въведе защита на нови видове тайни - търговска, банкова, тайната на личния и семейния живот, тайната на изборите и други.

Всичко това налага теоретично системно изследване на въпросите, свързани с тайната като обект на наказателноправна защита.

3. Обект и предмет на изследването.

Обектът е съвкупност от обществените отношения, които възникват в процеса на запазване в тайна на информация, която е от особено значение за индивида,

обществото и държавата, както и нейната наказателноправна защита. Предмет на изследването е комплекс от проблеми, възникващи във връзка с правната защита на тайните в Казахстан и чуждестранното наказателно законодателство.

4. Цел и задачи на изследването.

Целта на изследването е да идентифицира и разреши най-важните теоретични и практически проблеми въз основа на анализа на правната същност на отношенията, които се развиват в процеса на защита на тайните, и да разработи препоръки и предложения за подобряване на действащото наказателно законодателство.

Като част от постигането на тези цели са поставени следните теоретични и научно-практически **задачи**:

- проучване на правната уредба на тайните, залегнали в казахстанското и чуждестранното законодателство;
- да разкрие съдържанието на видовете тайни, залегнали в законодателството, да даде техните характеристики и класификация;
- да се направи сравнителен анализ на защитата на тайните в чуждестранното наказателно законодателство;
- да обобщи системата от норми за защита на тайните в Наказателния кодекс на Република Казахстан и да предостави общо описание на типичните посегателства срещу тайните;
- да разгледа класификацията на тайните, защитени от нормите на наказателното право;
- да дефинира определенията и да идентифицира основните характеристики на формите и методите на работа на правоприлагащите органи за осигуряване на института на тайната;
- да анализира съдебната практика по прилагане на наказателното право за защита на тайните;
- да се установят съотношенията на съставите на престъпления, осигуряващи защитата на тайната и връзката с други престъпления, както и въпросите на квалификацията;
- да разработи предложения за усъвършенстване на наказателното право в областта на защита на тайната, като се вземе предвид развитието на съвременните информационни и телекомуникационни технологии.

5. Методологични основи на изследването.

Представената работа се основава на подхода на материалистическата диалектика към анализа на предмета на изследването - като универсален метод за познаване на реалността в нейното естествено-историческо развитие. Разглеждането на проблема беше извършено и въз основа на набор от гносеологически методи и техники, включващ цялостен анализ, общонаучни и конкретни научни методи на познание, сравнителни, както и специфични социологически методи. В процеса на работа са използвани постиженията на науките за наказателно, конституционно, международно, наказателно-процесуално право и обща теория на правото.

Освен това анализа на теоретичните въпроси на изследването се проведе в съпоставка с практическите реалности на примера на конкретни дела, разгледани от съдилищата. В работата са използвани социологически данни, публикувани от други учени и групи автори, материали от пресата, както и официална статистика на правоприлагащите органи.

В хода на работата авторът на дисертацията анализира следните източници: Конституцията на Република Казахстан, международноправни актове, наказателно и друго отраслово законодателство, подзаконови актове, както и други правни и технически материали на чужди държави .

6. Научна новост на дисертационното изследване

Научната новост на получените резултати се заключава в това, че за първи път в Република Казахстан проблемът за наказателноправна защита на тайната е предмет на цялостно изследване на монографично ниво. Много от проблемите, изследвани в дисертацията, преди това не са били проучени самостоятелно или са недостатъчно развити или пък изискват преосмисляне във връзка с новите условия на живот в страната.

Изследването допълва теоретичните постижения на наказателноправната наука относно правна защита на информацията, съставляваща тайна на индивида, обществото или държавата.

7. Основни тези, представени за защита:

1. Проучването на правния институт на тайната даде възможност да се предложи авторово определение за тайна и да се разработи универсална класификация:

а) Тайна - информация от конфиденциален характер, поверена на тесен кръг от субекти или станала им известна поради изпълнението на професионални, служебни и други задължения или родствени отношения, която не подлежи на разкриване без съгласието на собственика, и която е защитена от наказателноправни норми,.

б) В зависимост от основанийето и от притежателя на информацията, всички съществуващи и юридически значими тайни могат да бъдат класифицирани, както следва: частни тайни, държавни тайни, тайни на юридически лица, смесени тайни - сведения, съдържащи професионални и доверени лични тайни .

2. В законодателството на Република Казахстан има нужда от разработване на законодателен акт, който да определи систематичен каталог на всички видове тайни и да регулира техния правен режим. Това ще осигури последователно разбиране и прилагане на терминологията, използвана в различните отрасли на правото за регулиране на тайните и за премахване на евентуално объркване при решаването на различни въпроси, свързани с института за тайната. Предлага се разработване и приемане в Република Казахстан на Закон за поверителната информация.

3. Сравнително проучване на наказателното законодателство на чужди държави даде възможност да се идентифицират приликите и разликите в правната уредба на института на тайната. Наказателноправното законодателство на постсъветските държави е единна система от нормативни актове, при която

степената на защита на държавните тайни е по-висока от защитата на други видове - професионална, лична, служебна. Правното регулиране на различни видове тайни и правната процедура за тяхната защита в законодателството на европейските страни се отличава с прогресивен характер и е интересно за приемането им в националните закони на Казахстан. Осигуряването на информационна сигурност в контекста на глобализацията и развитието на технологиите, в рамките на взаимодействието между държавите, може да бъде постигнато чрез хармонизиране на наказателното законодателство.

4. Необходимо е да се подобри конструкцията на наказателноправната норма, насочена към защита на държавна тайна. За да се отстрани езиково погрешното наименование в член 175 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, считаме за правилно да се използва термина „Измяна на държавата“ или „Измяна на Република Казахстан“. При характеристиката на обективната страна на състава по чл. 175 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, би било правилно да се използва терминът „предаване на държавна тайна“, което означава предаване, съобщаване или разпространение. Член 176 НК РК "Шпионаж" да бъде премахнат. Да се въведе самостоятелен състав в Наказателния кодекс на Република Казахстан, предвиждащ отговорност за „Незаконно получаване, разкриване и използване на информация, представляваща служебна тайна“

5. Анализът на чл. 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан показва, че диспозицията по своята конструкция е сложна и при очертаване на признаците, е била нарушена системата на наказателния закон, тоест изискването за единство на обекта на правна защита, недопустимостта за наличието на два или повече равностойни обекта. Считаме за целесъобразно защитата на търговските, банковите, данъчните тайни и тайните на колекторските фирми да бъдат разделени на отделни състави. Също така да се изключи от алинея 2 на чл. 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, такъв признак като несъгласието на собственика за разкриване или използване на търговска тайна.

6. В диспозицията на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан е необходимо да се направят промени, за да се премахне несъответствието между наименованието на наказателноправната норма и обекта на правната защита. А именно като обекти на наказателноправната защита, освен лични и семейни тайни, е необходимо да се отвори и категорията „личен живот“. В диспозицията на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан трябва да бъдат включени още две наказуеми действия: незаконно „използване“ и „съхранение“ на информация за личния живот на дадено лице, което представлява неговата лична или семейна тайна. За да се изключат логическите противоречия, следва да се изключат от алинея 2 и 4 на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан думите "без негово съгласие."

7. Необходимо е да се предвиди разширяване на действието на чл. 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, не само за физически лица, но и за юридически лица. Тъй като понастоящем е предвидена наказателна отговорност само за нарушения спрямо физически лица, наказателният закон оставя настрана защитата на тайните на съобщенията на юридически лица, както чуждестранни, така и местни. Също така, с цел законодателна икономия при формулировката на

чл. 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, изглежда целесъобразно да се изключи описанието на методите за предаване на съобщения и да се формулира диспозицията на алинея 1 на чл. 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, по следния начин: "Незаконно нарушаване тайната на съобщенията."

8. Считаме, че от диспозицията на чл. 138 от Наказателния кодекс на Република Казахстан е необходимо да се изключат такива признаци като мотива за извършване на деянието. А наименованието на чл. 138 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, да бъдат формулирано по следния начин: "Разгласяване или използване на тайната на осиновяването".

9. Наказателният кодекс на Република Казахстан, както и Кодексът на Република Казахстан от 18 септември 2009 г. № 193-IV "За здравето на хората и системата на здравеопазване", използва термина "тайна на медицинския работник" и термина "медицинска тайна", а в други правни актове се използва термина "лекарска тайна". Необходимо е да се унифицира терминологията за еднакво разбиране и приложение. Необходимо е да се закрепят тайната на диагнозата в медицинските документи в Наказателния кодекс на Република Казахстан и Кодекса на Република Казахстан "За здравето на хората и здравната система" като гаранция за защита на медицинската тайна.

8. Теоретичното и практическото значение на резултатите от изследването.

Теоретичните заключения могат да послужат като насока за по-нататъшни научни изследвания в тази област. Практическото значение на получените резултати се крие във факта, че теоретичните разпоредби, заключения и предложения могат да се използват при законотворчеството - при разработване на предложения за усъвършенстване на Наказателния кодекс на Република Казахстан; правоприлагаща дейност - при осъществяване на наказателноправна квалификация на обществено опасни деяния; образователен процес - при преподаване на курсове по обща и специална част от наказателното право и съответните специални курсове; в наказателноправната наука - за извършване на изследвания в областта на наказателното право.

9. Аprobация на работа и прилагане на резултатите от научните изследвания

Основните разпоредби, заключения и препоръки бяха представени на международни и републикански научно-теоретични и научно-практични конференции и семинари: Международна научно-практическа конференция „Сапаргалиевите четения“, - Алмати, Казахстан, 2018; Международна научно-практическа конференция „Казахстански конституционализъм: проблеми и решения“ - Алмати, Казахстан, 2019; XVI Международна научно-практическа конференция „Съвременни изследвания и развитие-2020“ - София, България, 2020 г.

Резултатите от изследванията, формулирани в дисертацията, са отразени в 9 научни публикации.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Структурата на дисертацията се определя от нейните цели, предмет и задачи. Дисертацията се състои от въведение, три глави, съдържащи девет параграфа, заключение, списък на използваните източници. Общият обем на работата е 277 страници, от които основният текст е 252 страници, списъкът на използваните източници е 25 страници (243 заглавия).

III. КРАТКО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въведението обосновава уместността на темата на изследването; формулират се обектът, предметът, целите и задачите, изследователските методи; подчертава се научната новост и практическото значение на получените резултати; дадени са данните за апробация на резултатите от дисертацията, прекия принос на кандидата за тяхното получаване и структурата на изследването; формулирани са основните разпоредби и заключения, които се представят за защита.

Глава 1 "Общотеоретични основи на изследването на тайните" се състои от три подраздела, които разкриват генезиса на развитието на тайната като социално-правен феномен и основните ѝ характеристики, анализират се различни основи за класификация на тайните, а също така изучават се международноправното регулиране и защита.

В подраздел 1.1. „Съществените характеристики на тайната като социално - правно явление“, се изследва генезисът на нормативното затвърждаване на тайната като правна категория.

Понятието тайна е известно от древни времена. Като вид информация тайната придружава обществото през цялото му развитие. За съжаление науката не е разработила единен подход към периодизацията на развитието на законодателството, включително наказателното законодателство. Най-убедителна обаче е периодизацията на законодателството на Република Казахстан, която отразява особеностите на конкретни исторически периоди във формирането и развитието на казахската държавност. От момента на формиране на казахската държавност - Казахстанското ханство през 15 век и до присъединяването на казахските земи към Руската империя, на територията на Казахстан са в сила нормите на адат (обичайното право на казахстанците) . Въпреки това, казахстанското обичайно право не съдържа норми, които да установят отговорност за събирането и разпространението на класифицирана информация. И едва през 1731 г., след началото на процеса на влизане на казахските земи в състава на Руската империя, когато нормите на руското право започнаха да се разпространяват в анексираните територии, бяха направени значителни промени в правната система на казахстанското общество, промени, по-специално в областта на наказателноправната защита на тайните.

Съветското законодателство от 20-40-те години на миналия век изобщо не познаваше видовете тайни. И само в Наказателния кодекс на Казахската ССР от 22 юли 1959 г. ситуацията с наказателноправната защита на някои видове тайни се подобри донякъде. Определен тласък за това беше приемането на международно

ниво на документи, които затвърждават правата на гражданите на определени видове тайни. И в момента института на тайната е закрепен в нормите на действащото казахстанско законодателство.

Вземайки под внимание съдържанието на законовите предписания, насочени към регулиране на цялото разнообразие от тайни, можем да изброим основните съществени характеристики на тайната: тайната е информация (сведения); ограничен кръг от субекти, на които е поверена информация; информацията се поверява само при професионална или служебна необходимост; информацията не подлежи на разкриване (огласяване); разкриването на информация може да доведе до негативни последици; задължението за съхраняване на информация от субектите, на които е поверена; за разкриване на тази информация е установена юридическа отговорност.

Като се вземат предвид подчертаните характеристики, е възможно да се формулира определение за тайна - не подлежаща на разкриване без съгласието на собственика, защитена от наказателното право, поверителна информация, поверена на тесен кръг от субекти или станала им известна поради изпълнението на професионални, служебни и други задължения или семейни отношения.

В подраздел 1.2. „Системата от тайни, защитени от действащото наказателно законодателство на Република Казахстан“, представя различни подходи, разработени от изследователите за класификация на тайните, чието изучаване позволява да се разграничи разнообразието от тайни, залегнали в казахстанското законодателство.

В Република Казахстан няма нормативен правен акт, който да съдържа списък или класификация на тайните, въпреки че през последните години бяха направени няколко опита за рационализиране и систематизиране на различни видове тайни. Несъответствието на правните разпоредби, усложняващо правилното им прилагане, изисква уточняване на типове информация с ограничен достъп и тяхната връзка помежду им. Необходимо е законодателно решение по този въпрос, чрез приемане на правен акт, в който трябва да бъде фиксиран единен понятиен и терминологичен апарат, изчерпващ видовете тайни, с дефиниция на тяхното съотношение, правен режим, механизми за изпълнение и установяване на отговорност за нарушаване на режима на ограничаване на достъпа до тях. Предлага се разработване и приемане на Закон на Република Казахстан "За поверителната информация".

Разнообразието от защитени със закон тайни налага тяхната научна класификация. Липсата на единство и вътрешна последователност налага разделянето им на типове.

Според нас, за да се разграничи критерият за класификация на тайните, които са защитени от наказателното законодателство, препоръчително е да се вземат предвид следните основни условия: 1) критерият за класификация трябва да бъде основната характеристика на понятието тайни; 2) трябва да изразява най-характерната, съществена характеристика на кръга тайни, защитени от наказателното право; 3) критерият трябва да може да действа като основа за разграничение.

Като се вземат предвид горните класификации на тайните в наказателното

право, а също така се вземат предвид особеностите на законодателството на Република Казахстан, включително наказателно, целият набор от информация с ограничен достъп, предмет на правна защита, предлагаме да се натрупва в рамките на интердисциплинарен правен институт, с разпределяне на следните групи тайни в неговия състав: частни тайни, държавни тайни, тайни на юридически лица, смесени тайни – информация, съдържаща професионални и доверени лични тайни. Първата група тайни се състои от частни тайни, които трябва да включват лични и семейни тайни, защитени от закона, както и тайните, на които субектите са станали собственици по силата на тяхната професионална дейност (например медицински, банкови, изповеди, осиновяване). Втората група тайни са държавните тайни, тоест информация, защитена от държавата, която представлява държавна и служебна тайна. Третата група тайни са тайните на юридическите лица, според нас това е информация, съставляваща търговска и служебна тайна. Към четвъртата група трябва да се включват смесените тайни, т.е. онези видове тайни, които могат да принадлежат на различни субекти. Например адвокатската тайна може да се състои от лични тайни на граждани, официални тайни на предприятия, държавни тайни.

В подраздел 1.3. „Прилагане на международни стандарти в областта на наказателноправната защита на тайните - тенденцията на хармонизация на националното законодателство“ се изследва генезиса на международното и чуждестранното законодателство в областта на правната регулация на тайните, което е от важно значение за Република Казахстан, тъй като в контекста на процесите на международна интеграция и глобализация е необходимо да се определят приоритетните насоки за развитие на национално законодателство в тази област в съответствие с европейските и световните стандарти.

За да бъдат сравнени особеностите на защитата на тайните, авторът анализира наказателното законодателство, представено от различни правни семейства: англо-американско и романо-германско, и обърна специално внимание на законодателството на редица страни от ОНД, които имат обща история, корени и традиции със законодателството на Казахстан.

Наказателното законодателство на страните от ОНД е унифицирано, тъй като разработчиците на национални кодекси, по един или друг начин, разчитат на научно обосновани препоръки, изложени в Примерния наказателен кодекс. Несъмнено приоритет се дава на правната уредба на най-важните потребности на държавата, която се явява ефективна защита на информацията от държавно значение.

Правното регулиране на тайните в наказателното законодателство на западните държави има свои собствени характеристики и се различава от наказателноправното регулиране, предвидено в страните от ОНД. Формирането на култура на зачитане на правата на човека, своевременното осъзнаване на тяхната стойност и значение, доведоха до консолидиране на защитата на частните тайни в европейското и американското наказателно законодателство. Наред с първостепенната наказателноправна защита на неприкосновеността на личния живот, голямо значение се отдава и на информацията от държавно значение - държавни тайни.

Глава 2 „Видове тайни в системата на наказателноправното осигуряване сигурността на информацията“ се състои от три подраздела, които анализират наказателноправната уредба на обществените отношения, свързани със защитата на държавната, служебната, търговската и други видове професионални тайни.

В подраздел 2.1. „Наказателноправно регулиране на професионалната тайна“ анализира института на професионалната тайна, тъй както е общоприето да се наричат лични или семейни тайни, поверени на представители на определени професии.

Има различни виждания относно това, което трябва да се класифицира като професионална тайна. В тази връзка считаме за целесъобразно да се подложи на по-задълбочено проучване поверителната информация, която трябва да бъде класифицирана като професионална тайна.

Тайната на пощенската и телеграфната кореспонденция и телефонните разговори. В развитите страни тайната на кореспонденцията, пощенската, телеграфната и телефонната кореспонденция е под контрол в случаите, когато има подозрения за планиране, подготовка или извършване на незаконни действия. И това може да се види в прегледа на съдебната практика на Европейския съд по правата на човека. В Казахстан, въпреки съществуването на член 148 От Наказателния кодекс „Незаконно нарушаване на тайната на кореспонденцията, телефонните разговори, пощенските, телеграфните или други съобщения“, съдебната практика по въпросните състави е доста малка. Една от причините се явява несъвършенството на законодателната структура за незаконното подслушване на телефонните разговори, както и други норми, които засягат квалификацията.

Тайната на медицинския специалист. Въпросът за гарантиране на секретността на медицинските документи е от особено значение в съвременния период. Това е свързано с процесите на универсална дигитализация, когато се създават електронни информационни бази, пълни с лична информация на всички пациенти, кандидатствали за помощ. Като се вземе предвид неопределеният кръг от лица, които могат да се запознаят с медицински документи, тяхната диагноза трябва да бъде защитена с тайна, която ще запази поверителността на медицинската информация, която пациентът (болният) не иска да разкрива. Считаме, че тази разпоредба трябва да бъде включена в Кодекса на Република Казахстан "За здравето на хората и системата за здравеопазване", като гаранция за медицинска тайна.

Тайната на квалифицирана правна помощ (адвокатска тайна). Правната доктрина съдържа различни позиции на изследователи за това как най-добре да се дефинира правната институция за защита на интересите на гражданин, как трябва да се прилагат термините - тайната на съдебното представителство, адвокатската тайна, тайната на съдебната защита. Това обстоятелство поражда идеята за комбиниране на тези явления под общото име на тайната на квалифицираната правна помощ. Нещо повече, приетият Закон на Република Казахстан от 5 юли 2018 г. № 176-VI "За застъпничество и правна помощ" предвижда необходимостта от осигуряване на два вида тайни: професионална тайна (чл. 9) и адвокатска тайна

(чл. 37). Законът "За застъпничеството и правната помощ", въпреки че разделя тайните на адвокатски и професионални, не дава подробности за диференцирането на информацията, свързана с единия или другия вид.

Тайната на осиновяването. При действието на обичайното право в казахстанското общество всички процедури за осиновяване бяха прозрачни, провеждаха се съответно с покана на роднини или поне двама свидетели, по това дело не възникна тайна и в бъдеще нямаше нужда да се крие фактът за осиновяване на дете. Процедурата по осиновяване придобива таен характер през съветския период, когато се появява потребност да се скрие произходът, а връзката се засилва през периода на репресиите. И тези норми, които бяха приети през съветския период, са запазени в съвременното законодателство, но като се вземат предвид интересите на детето, засега трябва да се остави в сила забраната за оповестяване на тайните на осиновяването.

Тайната на нотариалните действия и тайната на регистриране на актове за гражданско състояние. Законът на Република Казахстан "За нотариусите", въпреки че оперира с термина "тайна на нотариалните действия", не съдържа неговото определение и съответно като обхват на действията и информацията попада в режим на поверителност. Записите на актовете за гражданско състояние не подлежат на разкриване. Според нас е необходимо в законодателството да се регламентира отговорността на длъжностните лица за разкриването на актовете за гражданско състояние.

Банкова тайна. Особеността на банковата тайна е, че не само клиентът е заинтересован да запази в тайна информацията, предадена на банковата институция, но самата банкова институция предприема мерки за нейното опазване, тъй като финансовото благосъстояние на определена банка, което е така трудно в условията на настоящата конкуренция, зависи и от доверието на клиентите.

В подраздел 2.2. „Търговска и служебна тайна като обект на наказателноправна защита“ анализира защитата на института за търговска и служебна тайна като една от областите на наказателноправната защита на информационната система на Република Казахстан.

Законодателството на Република Казахстан не съдържа отделен нормативен акт за търговската тайна. Проблемите за опазване на търговската тайна са частично решени в законодателни актове, регулиращи отношения в различни сфери на икономиката, данъчната политика, обращение на ценни книжа и др. Тези нормативни актове съдържат редица противоречиви разпоредби, което усложнява практическото им прилагане. Съществуващите законодателни актове не са координирани помежду си, често са противоречиви и нямат механизъм за прилагане.

Официалната правно понятие за търговска тайна е дадена в чл. 126 от Гражданския кодекс на Република Казахстан, където освен непълнотата на законодателната дефиниция на търговската тайна, наблюдаваме друга грешка, а именно фактът, че официалната тайна също е регламентирана, което дава основание да се смята, че законодателят ги идентифицира.

Въпреки че търговската и служебната тайна са съответно видове поверителна информация, те имат общи черти, но са различни категории. Следователно

търговските и служебните тайни са обхванати от понятието поверителна информация, но те се различават по своите правни режими и могат да имат различни обекти (търговска информация и служебна информация). Затова считаме за недопустимо да са уредени в един член на Гражданския кодекс.

Днес в Република Казахстан е необходимо да се извърши ревизия и корективна работа в системата на действащото законодателство, за да се регламентира института на служебна тайна.

В подраздел 2.3. „Държавна тайна в системата за осигуряване на национална сигурност“ разглежда разпоредбите, които определят основните, определящи моменти от националната система за защита на държавната тайна.

Настоящото законодателство на Република Казахстан в областта на защитата на държавната тайна повдига редица въпроси по актуални проблеми на регулирането, които изискват своевременни решения. Това се отнася главно до списъка с информация, която е класифицирана като държавна тайна. Опитвайки се да актуализира обхвата на информацията, свързана с тайните, държавата периодично прави изменения в законодателството, насочени към уточняване на понятието, свързано с държавните тайни. Това е обективен процес, основан на научно-техническия прогрес. В тази връзка трябва да се подобри действащият Закон на Република Казахстан "За държавните тайни".

Глава 3 "Правна характеристика на престъпленията, нарушаващи тайните" има три подраздела, в които се разглеждат обществената опасност, обективните и субективни признаци на престъпленията, посягащи на различните видове тайни.

В подраздел 3.1. „Престъпления, посягащи на държавна тайна“, се разглеждат четири състава на престъпления, които представляват интерес за нас от гледна точка на изследването: член 175 „Държавна измяна“; член 176 "Шпионаж"; член 185 "Незаконно събиране, разпространение, разкриване на държавна тайна"; член 186 „Загуба на носители на информация, съдържаща държавна тайна“.

От гледна точка на непосредствения обект, представената съвкупност от престъпления може да бъде разделена на две подгрупи: 1) престъпления, чийто пряк обект са отношения в областта на осигуряване на сигурност, суверенитет, отбранителна способност, а неприкосновеността на държавните тайни е допълнителен, факултативен обект (чл. 175 и 176); 2) престъпления, чийто пряк обект са отношения, които осигуряват безопасността на държавната тайна и сигурността на държавата (членове 185 и 186).

Анализът на наказателноправната норма, предвиждаща държавна измяна, показва, че естеството на действията на шпионаж и издаването на държавна тайна е сходно. Има обаче малка разлика, при извършване на държавна измяна чрез издаване на държавна тайна. Субектът не трябва да ги краде или да участва в незаконни действия за събирането им, тъй като той ги притежава по силата на служебното си положение, или някой го е информирал.

В правната литература възниква дискусия по въпроса какви са разликите между самостоятелния състав на престъплението „Шпионаж“ (член 176 от Наказателния кодекс на Република Казахстан) и „шпионаж“ като действие от

обективната страна в състава "Държавна измяна" (член 175 от Наказателния кодекс на Република Казахстан), в резултат на което възникват дискусии за необходимостта от обединяването им в една наказателноправна норма.

Основанието от езикова гледна точка е заглавието на член 175 от Наказателния кодекс на Република Казахстан „Държавна измяна“. Използваният в момента термин „държавна измяна“ също не е напълно коректен и удачен, тъй като се възприема като измяна, извършено от държавата, което противоречи на логиката. Ние считаме за правилно да се използва терминът "Измяна на държавата" или "Измяна на Република Казахстан".

Обективната страна на чл. 175 от Наказателния кодекс на Република Казахстан също изисква технически и правни корекции на термина „издаване на държавна тайна“. Този термин не разкрива същността на незаконното посегателство. Би било правилно да се използва терминът „предаване на държавна тайна“. В този случай обаче има конфликт между термините "шпионаж" и "предаване на държавна тайна", тъй като такова действие като "прехвърляне" е обхванато от понятието шпионаж. Според нас този проблем може да бъде решен чрез съзнанието за една единствена наказателноправна норма, която предвижда отговорност както за шпионаж, така и за държавна измяна.

Втората подгрупа на престъпленията, чийто пряк обект са отношения, които осигуряват безопасността на държавната тайна и сигурността на държавата, също трябва да бъде коригирана. Член 185 от Наказателния кодекс на Република Казахстан "Незаконно събиране, разпространение, разкриване на държавна тайна", още в заглавието разкрива обективната страна на престъплението, терминът "разкриване". Наказателното законодателство на Република Казахстан не дефинира това понятие и методи за извършване на това престъпление.

Освен това считаме, че е правилно да се изключи специалния субект в член 185 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, тъй като лица, които са се запознали с информация, представляваща държавна тайна, която не е свързана със служебни дейности, и след това са ги разкрили, не носят отговорност за извършеното деяние, тъй като те не са субекти на престъпление. Считаме за целесъобразно да открием разкриването на държавна тайна чрез средствата за масова информация или чрез компютърни мрежи като квалифицираща характеристика на това престъпление.

В подраздел 3.2. „Наказателноправна характеристика на правилата, регулиращи отговорността за нарушаване на информация, съставляваща търговска, банкова или данъчна тайна“, изследва наказателноправни мерки за защита на тайните, чието ефективно прилагане трябва да служи като безопасна и икономически обоснована дейност на стопанските субекти.

Анализът на член 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, насочен към защита на търговската тайна, още в заглавието показва сложността на вътрешната структура. Има няколко обекти на правна защита – обществени отношения, осигуряващи неприкосновеността на:

- 1) търговска тайна;
- 2) банкова тайна и тайната на предоставяне на микрокредити;
- 3) данъчни тайни;

4) тайни на събиране на кредити;

5) информация, свързана с узаконяването на собствеността.

Това е нарушение на правилата на правната техника и системата за изграждане на наказателния закон. Следователно, за да се разреши съществуващия проблем, се предлага да се разпредели отговорността за посегателство върху банковата тайна и посегателството върху тайната на събирането на кредити в отделен състав на престъплението.

Съставът на престъплението, предвиден в алинея 3 на член 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, се счита за довършен, ако деянието е довело до съществено нарушение на правата и законните интереси на граждани или организации или интересите на обществото или държавата. Наказателният кодекс на Република Казахстан обаче не разкрива това, което трябва да се разбира като „значително нарушаване на правата и законните интереси на граждани или организации или интересите на обществото или държавата, защитени от закона“ Липсата на официално обяснение на тази концепция поражда необходимостта във всеки конкретен случай да се реши дали определената последица е настъпила или не и в какво тази последица е била изразена.

По отношение на изграждането на обективната страна в диспозицията на разгледания член 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, има и редица оплаквания. Считаме, че посочването в част 1 на член 223 от Наказателния кодекс на целта за събиране на информация е неподходящо от гледна точка на обекта, тъй като това обстоятелство ще позволи избягването на отговорност, ако правоприлагащите органи не докажат съществуването му. И самият факт на събиране на поверителна информация ще остане ненаказан. Ние вярваме, че човек, който не иска да разкрива или използва поверителна информация, няма да я събира.

Втората точка, изискваща корекции, е изброяването на методите за събиране на информация: кражба на документи, подкуп или заплахи, прихващане на комуникации, незаконно влизане в компютърна система или мрежа, използване на специални технически средства и др. Като се има предвид, че списъкът не е изчерпателен, което по принцип е невъзможно, тогава няма смисъл да се претрупва диспозицията на нормата. Може да бъдат изключена от диспозицията на чл. 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, изброените методи за събиране на поверителна информация и разпоредбата да се фокусира върху незаконността на събирането на класифицирана информация в тези области.

Алинея 2 на член 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан съдържа още един признак, нуждата от който е трудно обоснована - незаконно разкриване или използване, извършено без съгласието на собственика му. Тук има логично противоречие, как разкриването или използването ще бъде незаконно, ако има съгласието на собственика. Освен това не е ясно защо законодателят, когато изгражда въпросната норма, използва термина „владелец“ а не „собственикът“, тъй като именно той притежава правото да се разпорежда с информация. В тази връзка считаме за целесъобразно да се изключи от състава, залегнал в алинея 2 на чл. 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, такъв признак като несъгласието на собственика на търговска тайна с нейното разкриване или използване.

Също така, се обръща внимание, че в алинея 2 на чл. 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, е предвиден специален субект, тоест лице, което има достъп до тайни по силата на служебно положение или във връзка с работа си. Това дава основание да не се преследват лица, които са придобили поверителна информация и след това са я разкрили, ако това не в рамките на служебна дейност.

В подраздел 3.3. „Проблеми на наказателноправната защита на тайните на личния и професионалния живот” проучи наказателноправната защита на личния живот и професионалните тайни: нарушаване на неприкосновеността на личния живот и законодателството на Република Казахстан относно личните данни и тяхната защита (член 147); незаконно нарушаване на тайната на кореспонденцията, телефонните разговори, пощенските, телеграфните или други съобщения (член 148); нарушение на тайната на гласуване (член 151); разкриване на тайната на осиновяването (член 138); разкриване на тайните на медицинския работник (член 321).

Анализът на член 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан „Нарушаване на неприкосновеността на личния живот и законодателството на Република Казахстан относно личните данни и тяхната защита“ ни позволява да подчертаем редица грешки, които изискват корекции.

Първо, съотношението на наименованието и разположението на разследваната наказателноправна норма, а именно проблемът в обекта на наказателноправната защита, поражда въпроси. Обектът е неприкосновеността на личния живот, като съдържанието на разположението е значително стеснено. А именно, част 2 от чл. 147 засилва нарушението на личния живот чрез събиране на информация за личния живот на човек, която представлява негова лична или семейна тайна, което дава възможност да се разглежда обект на защита -неприкосновеност на личните или семейните тайни на човек.

Втората законодателна грешка на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, се отнася до разпореждането на част 2 и част 4, в които са изброени действията, с помощта на които е налице посегателство върху неприкосновеността на личния живот - незаконно събиране или разпространение на информация, съставляваща лични или семейни тайни. Въпреки това, няма наказателна отговорност за такова действие като „използването на информация, представляваща лична или семейна тайна“, което също може да накърни защитената тайна. Освен това няма забрана за такива действия като „съхранение на информация, представляваща лична или семейна тайна“.

Третата грешка на тази наказателноправна норма е логична, допуснатата при конструирането на нейната диспозиция. За да се изключат логическите противоречия, следва да се изключат от диспозицията от част 2 и част 4 на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан думите "без негово съгласие."

Член 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, който защитава тайната на кореспонденцията, телефонните разговори, пощенските, телеграфните и други съобщения, се прилага само за нарушаване на правата на физическите лица. Като привлече към наказателна отговорност само за нарушаване на правата на физическите лица, наказателният закон оставя настрана тайните на съобщенията на всякакви юридически лица, както чуждестранни, така и местни, в

резултат на което правото на защита на кореспонденцията на юридическите лица остава лишено от защита, което противоречи на общия правен принцип на справедливост.

Анализ на диспозицията на чл. 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, показва, че част 1 изброява методите за предаване на съобщения - кореспонденция, телефонни разговори, пощенски, телеграфни или други. С развитието на информационните технологии броят на начините за предаване на съобщения непрекъснато се увеличава. Няма съмнение, че не е необходимо те да бъдат изброявани в диспозицията на наказателния закон, а това е нарушение на правилата на законодателната техника. С цел ефективност на анализираната наказателноправна норма изглежда целесъобразно да се изключи описанието на горните методи за предаване на съобщения и да се формулира разпореждането на част 1 на чл. 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, в следното издание: „Незаконно нарушение на тайната на съобщенията“.

Посягане към тайната на осиновяването, предвидено в чл. 138 от Наказателния кодекс на Република Казахстан също се нуждае от промени. Според автора от диспозицията на чл. 138 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, следва да се изключат такива криминогенни признаци като мотив за извършване на деяние.

Институцията за осигуряване на тайна на медицински работник (член 321 от Наказателния кодекс на Република Казахстан) е сравнително нова в наказателното законодателство на Казахстан. Значението на проблемите на наказателноправното осигуряване на медицински тайни и необходимостта от тяхното разрешаване се дължат и на задачите за адаптиране и хармонизиране на казахстанското законодателство и международното право.

По този начин наказателноправните норми, регулиращи отговорността за нарушаване на професионална и лична тайна, се нуждаят от усъвършенстване, което ще бъде насочено към подобряване на правната защита на личните права.

Заключение

В дисертацията се извършва теоретично обобщение и се предлага ново решение на научния проблем за наказателноправната защита на тайните в Република Казахстан. Работата представлява цялостно монографично изследване на нерешени въпроси или такива, по които няма единодушие в науката и правоприлагащата практика, въпроси на отговорността за нарушаване на тайната.

За постигане на целта, посочена в дисертационното изследване, бяха решени следните задачи: беше проучено съдържанието на понятието „тайна“ ; разглеждане на „тайна“ в историята на вътрешното наказателно законодателство; извършен е сравнителен анализ на защитата на тайните в чуждестранното наказателно законодателство; посочени са видовете тайни, защитени от нормите на наказателното право на Република Казахстан; извършен е анализ на състава на престъплението, осигуряващ защитата на тайните; дадени са предложенията за усъвършенстване на законодателството в областта на защитата на тайната.

Въз основа на теоретичния анализ и резултатите, получени при анализа на правната същност на отношенията, които се развиват в процеса на

наказателноправна защита на тайните, могат да се направят следните заключения, препоръки и предложения.

Изводи:

1. Всички правоотношения, възникващи в областта на осигуряването на защитата на тайната или поверителната информация, образуват единен междусекторен правен институт на тайната.

2. Тайните могат да бъдат класифицирани, както следва: частни тайни, държавни тайни, тайни на юридически лица, смесени тайни.

3. Подчертават се основните характеристики на тайната.

4. Чуждестранното наказателно законодателство е оказвало и оказва значително влияние върху формирането на законодателните основи на правната политика на Република Казахстан.

5. Навременното приемане на споразумение между държавите в областта на класифицираната информация ще повиши ефективността на осигуряване на информационна сигурност на държавите-членки на ЕАЕС.

Препоръки:

1. Унифициране на терминологията за еднакво разбиране и прилагане на термина „медицинска тайна“.

2. Допълване на член 273 от Кодекса на Република Казахстан "За здравето на хората и здравната система", с процедурата за официално освобождаване от задължението да се пази тайната на медицински работник, на основание на определение, издадено от съда, а също и фиксиране на тайната на диагнозата на медицинските документи като гаранция за медицинска тайна.

3. Да се предвиди възможността за привличане към наказателна отговорност на адвокати за нарушаване на професионалната тайна.

4. Да се фиксира в Закона на Република Казахстан "За нотариусите" понятието нотариална тайна.

5. Сложната структура на член 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан да бъде преразгледана и обособена в отделни престъпления.

6. Приемане на законодателен акт за защита на търговската тайна.

7. Да се измени член 126 от Гражданския кодекс чрез разделяне на правната уредба на търговската и служебната тайна в независими норми.

8. Да се въведе в Наказателния кодекс на Република Казахстан член „Незаконно получаване, разкриване и използване на информация, представляваща служебна тайна“ .

9. Разработване и приемане на закон "За защита на служебната тайна"

10. Член 176 "Шпионаж" от Наказателния кодекс на Република Казахстан да бъде заличен.

11. Коририране на диспозицията на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан.

12. Формулиране на разпореждането на част 1 от чл. 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, в следното издание: „Незаконно нарушение на

тайната на съобщенията“.

13. От диспозицията на чл. 138 от Наказателния кодекс на Република Казахстан е необходимо да се изключат такива криминогенни признаци като мотив за извършване на деянието.

IV. НАУЧНИЯТ ПРИНОС НА ДИСЕРТАЦИОННАТА РАБОТА

В процеса на изследване на теоретични и практически аспекти на посочената тема са получени следните основни изводи:

1. Обобщаването на научните разработки по въпроси за защита на тайните от нормите на наказателното право дава възможност да се гарантира, че някои разпоредби за защита на тайните са получили дължимото внимание сред учените от нашето време. Списъкът на най-спорните въпроси включва: дефиницията на понятието тайна; използването на различни критерии за класификация на тайните, защитени от наказателното право; границите на наказателноправната защита на тайните; диференциация на отделни видове тайни, защитени от наказателното право; целесъобразност на декриминализация и криминализиране на определени видове тайни.

2. В историята на държавното вътрешно наказателно законодателство е възможно да се проследи сложният и противоречив процес на формиране на територията на Казахстан на нормите на наказателното законодателство, предвиждащ установяването на наказателна отговорност за посегателство върху тайната. Развитието на института за тайна в наказателното законодателство е свързано с определен исторически период, от който зависи признаването или изравняването на защитата на определени обществени отношения. Формално първият вид тайна, който се пазеше в древността, беше държавната тайна, която е присъща на периода на раждането на казахската държавност и възникването на държава на територията на Казахстан, наречена Казахско ханство. Въпреки че по това време нямаше правно потвърждение.

3. Изследването на историческия и правен институт за защита на тайните показва, че въпреки дългогодишния опит от неговото формиране, въпросите за създаването на оптимален модел на съответните наказателни норми днес остават нерешени. Следователно, индивидуални законодателни подходи на историческото и правно наследство за установяване на наказателноправна защита на тайните могат да се използват за адаптиране и подобряване на съществуващите норми на наказателното законодателство.

4. Към основните характеристики на тайната може да се отнесе следното: тайна е информация (сведение); ограничен кръг от субекти, на които е поверена информация; информацията е поверена във връзка с професионалната дейност; информацията не подлежи на разкриване (публичност); разкриването на информация може да доведе до негативни последици; задължението за съхраняване на информация от субектите, на които е поверена; за нерегламентирано разкриване на тази информация се установява със закон правната отговорност. Като се вземат предвид избраните характеристики, е възможно да се формулира *дефиницията* на тайната. Това е защитена от закона информация от поверителен характер, известна или поверена на тесен кръг

субекти по силата на изпълнението на професионални, служебни и други задължения, както и семейни отношения, която не подлежи на разкриване без съгласието на собственик.

5. В зависимост от причините за появата и от собственика на информацията, всички съществуващи и юридически тайни могат да бъдат класифицирани, както следва: частни тайни, държавни тайни, тайни на юридически лица, смесени тайни - информация, съдържаща професионални и поверителни лични тайни. Всички правоотношения, възникнали в областта на осигуряването на защита на тайната или поверителната информация, образуват единен междусекторен правен институт за тайна.

6. Възможно е да се разграничат две групи наказателни закони на чужди държави, които се различават в законодателния подход при конструиране на нормите за защита на тайните. Първата група се формира от кодекси, в които тази институция се регулира изчерпателно от нормите на наказателното законодателство. Втората група закони включва тези, които съдържат бланкетни разпоредби, които определят част от презнаците за посегателство върху тайна в специално (извъннаказателно) законодателство. Определяйки наименованието на наказателноправните разпоредби, предвиждащи понятието тайна, Наказателните кодекси на страните от ОНД използват термина „тайна“. Но в Наказателните кодекси на други държави, заедно с понятието „тайна“, се използва и терминът „секрет“. Изключение прави Наказателният кодекс на Република Полша, където терминът „информация“ се използва в заглавието на главата и статиите, целящи защитата на определена информация.

7. Увеличените случаи на нарушаване на държавната тайна показват необходимостта от разработване на нова система за защита на държавната тайна, с разработването на императивни правила за достъп до тях, тъй като сегашната система, съдържаща елементи на принципа на тоталитарна тайна, не отчита днешните нужди. Законът на Република Казахстан "За държавната тайна" изисква изменения и допълнения.

8. За да се премахне езиковата грешка на името, в член 175 от Наказателния кодекс на Република Казахстан считаме за правилно използването на термина „Измяна на държавата“ или „Измяна на Република Казахстан“. Обективната страна на чл. 175 от Наказателния кодекс на Република Казахстан също изисква технически и правни корекции на термина „издаване на държавна тайна“. Този термин не разкрива същността на незаконното посегателство, за което законодателят предвижда наказателна отговорност. Би било правилно да се използва терминът „предаване на държавна тайна“, което означава доставка, комуникация, разпространение, тоест по-широко семантично покритие на извършеното деяние, което по-ясно показва крайната цел - да се съобщи държавна тайна на представител на друга държава.

9. Анализът на разследващата и съдебна практика показва, че престъпленията, нарушаващи търговската тайна, са увеличили латентността, тъй като предприятията и банковите институции отказват да подават заявления до правоприлагащите органи, за да не намалят авторитета си и да не загубят общественото доверие. Вярваме, че обръщането на внимание на доктриналното

развитие на проблемите на търговската тайна ще помогне да се повиши ефективността на нейната наказателно-правна защита. Необходимо е да се приеме независим законодателен акт за защита на търговската тайна.

10. Търговската и служебната тайна са обхванати от понятието поверителна информация, но те се различават по своите правни режими и могат да имат различни обекти (търговска информация и служебна информация). Затова считаме за недопустимо да ги уреждаме в един член на Гражданския кодекс. В Република Казахстан е необходимо да се узакони институцията за служебна тайна чрез приемане на независим Закон „За защита на служебната тайна“.

11. В действащото наказателно законодателство няма норми, предвиждащи отговорност за нарушаване на служебна тайна. Ето защо предлагаме да се въведе независим член в Наказателния кодекс на Република Казахстан, предвиждащ отговорност за „Незаконно получаване, разкриване и използване на информация, представляваща служебна тайна“. Предложеният член трябва да бъде включен в глава 16 от Наказателния кодекс на Република Казахстан "Наказателни престъпления срещу реда на управление".

12. При конструиране на диспозицията на чл. 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан не е взето предвид изискването за единството на обекта на правна защита, недопустимостта на наличието на два или повече еквивалентни обекта в престъплението. В чл. 223 от Наказателния кодекс на Република Казахстан ще бъдат разпределени няколко обекта на правна защита - връзки с обществеността, които осигуряват имунитет. Считаме за целесъобразно търговските, банковите, данъчните тайни и тайните на събирането да бъдат обособени в отделни състави..

13. В диспозицията на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, където обект на правна защита са личните или семейните тайни, е необходимо да се направят промени. А именно, сред обектите на наказателноправната защита, наред с личните и семейните тайни, трябва да се назовава и личният живот. Разпоредбата на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, в броя на наказуемите трябва да бъдат включени още две действия: незаконно „използване“ и „съхраняване“ на информация за личния живот на дадено лице, която представлява неговата лична или семейна тайна. За да се изключат логическите противоречия, трябва да се изключат от част 2 и част 4 на чл. 147 от Наказателния кодекс на Република Казахстан думите "без негово съгласие."

14. Чл. 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан се прилага само за нарушаване на правата на физически лица. Като носи наказателна отговорност само за нарушаване на правата на физическите лица, наказателният закон оставя настрана тайните на съобщенията на всякакви юридически лица, както чуждестранни, така и местни, в резултат на което правото на защита на кореспонденцията на юридическите лица остава лишено на защита, което противоречи на общия правен принцип за справедливост. Също така, за да се направи формулировката на чл. 148 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, изглежда целесъобразно да се изключи описанието на методите за предаване на съобщения и да се формулира диспозицията Част 1 на чл. 148 от

Наказателния кодекс на Република Казахстан, в следното издание: „Незаконно нарушение на тайната на съобщенията“.

15. Вярваме, че наказателноправната защита на тайната на осиновяването е важна гаранция за осигуряване на правилното семейно възпитание на сираци и деца, лишени от родителски грижи. В крайна сметка броят на осиновените деца се увеличава систематично. И предвид факта, че съвременното общество, преследвайки целта да осигури на всички сираци и деца, останали без родителски грижи, семейно възпитание, се опитва да ги подреди в семейства, тогава забраната за оповестяване на тайните на осиновяването трябва да се остави в сила. От диспозицията на чл. 138 от Наказателния кодекс на Република Казахстан е необходимо да се изключат такива криминогенни признаци като мотив за извършване на деянието. Името на чл. 138 от Наказателния кодекс на Република Казахстан, да бъде формулирано по следния начин: "Разкриване или използване на тайната на осиновяването".

16. Наказателният кодекс на Република Казахстан, както и Кодексът на Република Казахстан от 18 септември 2009 г. № 193-IV „За здравето на хората и здравната система“, използва термина „тайна на медицински работник“ и термина „медицинска тайна“, в други правни актове се променя на „лекарска тайна“. Необходимо е да се унифицира терминологията за еднакво разбиране и приложение. Необходимо е да се допълни член 273 от Кодекса на Република Казахстан "За здравето на хората и здравната система", параграф 8, с определяне на процедурата за официално освобождаване от задължението за запазване на тайната на медицински работник, въз основа на съдебно решение, което ще посочи достатъчно и обосновани основания. Необходимо е да се фиксира тайната на диагнозата на медицинските документи в Кодекса на Република Казахстан "За здравето на хората и здравната система" като гаранция за медицинска тайна.

17. Не е предвидена наказателна отговорност на адвокат за разкриване на адвокатски тайни. Считаме, че е целесъобразно, по примера на чуждестранното законодателство (Германия, Унгария), да се предвиди наказателна отговорност за адвокати за нарушаване на професионална тайна.

ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Есимханова Г.Б. Личная и семейная тайна в системе права неприкосновенности частной жизни: проблемы реализации // Материалы международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы гуманитарных наук и образования в контексте модернизации общественного сознания», 22 июня 2018 г. (Павлодар, Казахстан). – С. 84-87.

2. Есимханова Г.Б. Институт тайны в законодательстве Республики Казахстан: понятие и сущностные характеристики // Материалы международной научно-практической конференции «Сапаргалиевские чтения», Алматы 2018. – С. 178-182. (в соавторстве)

3. Есимханова Г.Б. Проблемы уголовно-правовой охраны личных тайн по законодательству Республики Казахстан Историко-правовое развитие

института персональных данных // Журнал правовых исследований // Journal of law research. – 2018. - № 12. – С. 20-27. (в соавторстве)

4. Ерболатов Е.Е. Right to privacy: a review of international and national legislation // Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools, Volume 31, Number 1, 2019, 260–266. (в соавторстве)

5. Есимханова Г.Б. Некоторые аспекты уголовно-правовой охраны коммерческой тайны // Материалы международной научно-практической конференции на тему: «Казахстанский конституционализм: проблемы и решения». – Алматы, 2019 – С. 429-435.

6. Есимханова Г.Б. Институт тайны: обзор законодательства Республики Казахстан // Международный научный журнал «Гылым». - №1 (60). - 2019. – С. 19-23. (в соавторстве)

7. Есимханова Г.Б. Уголовно-правовое противодействие преступлениям посягающим на государственные секреты // Казахстанский журнал международного права. - № 3. – 2019. – С. 27-33.

8. Есимханова Г.Б. Некоторые аспекты уголовно-правовой защиты права на неприкосновенность частной жизни в Республике Казахстан // Материалы за XVI международна научна практична конференция, Настоящи изследвания и развитие - 2020, 15 - 22 януари 2020 г. Политология. Закон. Философия: София. «Бял ГРАД-БГ». Болгария – С.85-89. ISBN 978-966-8736-05-6

9. G.B.Yesimkhanova, Ye.Ye.Yerbolatov, CATEGORY “PERSONAL DATA” IN CRIMINAL LEGISLATION. VIII INTERNATIONAL CONFERENCE OF YOUNG SCIENTISTS. Scientific Works of the Union of Scientists in Bulgaria - Plovdiv, 23-26 July 2020.